

В.А. САДОВСЬКИЙ, к.е.н, проф., НТУ «ХПІ», Харків
П.В. НОТОВСЬКИЙ, ас., НТУ «ХПІ», Харків

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЙ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ІНВЕСТИЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ ПЕРЕДАЧІ ТА РОЗПОДІЛУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ

В статті розглянуті методичні засади використання матричних моделей стратегічного управління ризиками інвестицій. Автори пропонують модель «Ризик-стратегія» щодо вибору стратегії протидії ризикам інвестицій в залежності від оцінки рівня впливу середовища та від рівня ефективності інвестицій, що задані лінгвістичними змінними. Обґрунтовано можливість використання запропонованої моделі у рамках декількох різноманітно спрямованих алгоритмів ризик-менеджменту.

The article considers methodical approaches of using matrix models of strategic management of investment risk. The authors have offered the model “risk-strategy” for the selection strategies against the risks of investments depending on the assessment of risk investment and the level of efficiency investments which represented as linguistic variables. The possibility to use of the proposed model was justified in the framework of several diverse algorithms of risk management.

Ключові слова: інвестиції, ризики інвестицій, стратегічне управління, оцінка ризику інвестицій, ефективність інвестицій, ризик-менеджмент

Вступ

Інвестиційна діяльність являє собою динамічний процес. Як будь-який процес, особливо той, що викликає певні протидії, він потребує стратегічних підходів управлінні. Оскільки зміни стосуються всіх основних організаційних складових, включаючи структуру кадрів, зайнятість, кваліфікацію, технологію, обладнання, продукцію, ринки збуту, то, відповідно, вхідним моментом ефективності інвестицій виступає ризик, а вихідним – розробка стратегії управління ризиками з урахуванням усіх аспектів сприяння та протидії.

Постановка задачі

Для того, щоб визначити перспективи реалізації інвестиційних проектів підприємствами передачі та розподілу електричної енергії (ППРЕЕ) , необхідно: визначитись з основними стратегіями дій в умовах ризику та визначити основні методи управління різними видами ризиків, оцінити загальну ефективність стратегічного управління інвестиційною діяльністю.

Методологія

Теоретичною і методологічною основою дослідження є положення сучасної економічної теорії, наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених стосовно розвитку інвестиційної діяльності, процесів управління та запобігання ризиків в інвестиційній діяльності.

У процесі дослідження використано діалектичний метод наукового пізнання та загальнонаукові методи пізнання: методи системного аналізу, теоретичного узагальнення, синтезу (для дослідження теорій і моделей розвитку інвестиційної діяльності); методи стратегічного аналізу (для побудови порівняльної схеми впливу ризиків на інвестиційну діяльність енергетичних підприємств) та ін.

Результати

Висока концентрація ризику – це не обов'язково погано, все залежить від готовності підприємства інвестора прийняти ризику. На жаль, більшість вітчизняних ППРЕЕ взагалі не мають стратегії бізнесу, не кажучи вже про стратегії ризик-управління інвестиційною діяльністю. Водночас, враховуючи сучасний стан розвитку галузі та подальші перспективи, інвестиційні стратегії та ризик-стратегії є життєво необхідними для даних підприємств.

Ефективна стратегія дозволяє виділити типи ризиків, які можуть принести підприємству вигоди, вказує на максимальний обсяг ризиків, які підприємство може взяти на себе. При формулюванні стратегії підприємства відносно інвестиційних ризиків важливим є те, щоб усі суб'єкти інвестицій розуміли загальну стратегію ризиків.

Тобто, ризик-стратегія інвестиційної діяльності – це багатоаспектна категорія. Так, Г. Мінцберг, Б. Альстренд та Д. Лемпел визначають ризикову стратегію відносно її п'яти напрямків: стратегія – це план управління, орієнтир чи напрямок розвитку із сучасного в майбутнє; стратегія – це принципи поведінки або модель поведінки; стратегія – це позиція; стратегія – це перспектива; стратегія – це прийом з метою перехитрити суперника [1, с. 563]. Важливо представити ризик-стратегію інвестиційної діяльності в системі загальної стратегії підприємства як важливий, життєво необхідний елемент даної системи.

Ефективне стратегічне управління інвестиційними ризиками підприємства сприяє досягненню та позитивному сприйняттю рівня ризиків для інвесторів. Зниження інвестиційних ризиків у рамках окремих інвестицій призводить до зменшення вартості капіталу, задіяного в інвестиційному процесі, та підвищення загальної вартості самого підприємства.

Метою стратегічного управління інвестиційними ризиками повинно бути створення системи інвестиційної безпеки підприємства. Саме таке визначення мети ризик-стратегії інвестиційної діяльності враховує важливі моменти: по-перше, ризики розглядаються відносно до мети, на досягнення якої і націлено

інвестиційне рішення; по-друге, ризики представляються як можливість досягнення обраної мети в силу невизначеності, які притаманна будь-якому середовищу; по-третє, управління ризиками відповідно до стратегічної мети, звичайно передбачає і розробку стратегічних так і тактичних завдань [6, с313]

Необхідно відмітити, що інвестиційна безпека підприємства – це не тільки захищеність інвестиційного капіталу, але і готовність підприємства створювати нові механізми реалізації інвестицій, захист прав усіх учасників інвестиційного процесу, а також упорядкування та здійснення контролю за інвестиційними потоками.

Таким чином, ризик-стратегія управління інвестиційною діяльністю являє собою вплив управляючої підсистеми на інвестиційну безпеку підприємства шляхом упорядкування ресурсних потоків та ефективної взаємодії підприємства із невизначеним зовнішнім середовищем.

Базовою стратегією інвестиційної діяльності можна вважати механізм затвердження способів досягнення поставлених цілей, що використовують переваги ключових умінь підприємства для впливу на ключові фактори успіху при досягненні стратегічних цілей підприємства.

У сукупності базових стратегій управління інвестиційними ризиками, так само як і фінансовими ризиками, що найчастіше використовуються у сучасній практиці, прийнято виділити дві альтернативні її форми:

- 1) стратегія уникнення ризику;
- 2) стратегія утримання ризику .

Будь-яка стратегія управління інвестиційними ризиками суб'єкта господарювання включає в себе принаймні один (або кілька) методичний підхід нейтралізації ризиків як сукупність конкретних методик, технологій, способів та прийомів обґрунтування управлінських рішень щодо реалізації превентивних заходів фінансового, організаційного або правового характеру з метою забезпечення співставності результативності інвестиційної операції суб'єкта господарювання із відповідним рівнем інвестиційного ризику [2, с. 79].

Саме базові стратегії та мінімальний набір стандартних методів мінімізації ризиків створюють необхідність розробки нових, більш сучасних моделей стратегічного управління інвестиційними ризиками. Для розробки типових ризик-стратегій інвестиційної діяльності підприємств пропонується модель «Ризик-Стратегія» (рис. 1). В основу розробки даної матриці лягли основні маркетингові моделі оцінки привабливості ринку та конкурентоспроможності товару/бізнесу: модель Shell/DPM - дозволяє оцінити кількісні і якісні параметри господарської діяльності підприємств галузі з метою розробки стратегій, модель BCG – дозволяє оцінити місце бізнесу на ринку з метою розробки стратегії; модель General Electric / McKinsey - спрямована на визначення майбутнього прибутку або майбутньої

віддачі капіталовкладень, які можуть бути отримані підприємством; модель Hofen/Schendel – спрямована на аналіз знов виниклих організацій і заснована на теорії життєвого циклу тощо [7, с. 89]. Розглянуті вище матричні методи маркетингового планування у світовій практиці як правило використовуються багатогалузевими підприємствами для оцінки та планування стратегій портфельних інвестицій. Але якщо розглядати ППРЕЕ України, яке функціонує у одній галузі, та має більшість інвестицій порівняних за своїм характером до унікальних чи особливих, на нашу думку, можна констатувати можливість розгляду сукупності таких інвестиційних проектів як портфелю інвестицій. Тобто кожен окремий інвестиційний проект в енергетичній галузі можливо розглядати як окреме підприємство.

Запропонована модель «Ризик-Стратегія» являє собою матрицю з 9-ти секторів, розташовану у двовимірній системі координат відповідності ступеню ризику до ступеню ефективності інвестиційного проекту. По осі абсцис розташовані види ризику, по осі ординат – нечітко-лінгвістичні значення, які можуть приймати ризики. На перетині кожної області формується стратегія поведінки суб'єкта господарювання в невизначених ризикованих умовах.

На рис. 1. представлені варіанти тактичних ризик-стратегій інвестиційної діяльності при різних видах та рівнях ризику.

Сутність представлених стратегій може бути сформульована наступним чином:

1. Відмова від проекту – немає ніякого сенсу в його реалізації;
2. Перенесення проекту – є сенс зачекати в реалізації проекту до змін зовнішнього чи внутрішнього становища на краще;
3. Скорочення обсягів фінансування – необхідно скоротити обсяги фінансування проекту для зменшення можливих втрат від реалізації проекту, та залучення акумульованих грошей у інші проекти;
4. Спільна відповідальність – приєднання програми реалізації проекту до програми реалізації проекту з більшою ефективністю чи рівного для зменшення ступеню ризику чи збільшення ефективності за рахунок перерозподілу відповідальності.

Ступінь ризику	В (ДВ)	Перенесення проекту (відмова від проекту)	Скорочення обсягів фінансування проекту (перенесення проекту)	Горизонтальна диверсифікація (скорочення обсягів фінансування проекту)
	С	Спільна відповідальність (скорочення обсягів фінансування проекту)	Конгломеративна диверсифікація	Траншове фінансування проекту (вдосконалення виробництва)
	Н(ДН)	Концентрична диверсифікація (моніторинг проекту)	Траншове фінансування проекту (моніторинг проекту)	Моніторинг проекту (впевнена реалізація проекту)
		Н(ДН)	С	В (ДВ)
		Ступінь ефективності		

Рис. 1 - Модель «Ризик-Стратегія»

5. Концентрична диверсифікація – залучення додаткових інвесторів, основна діяльність яких залежить від мети реалізації проекту;

6. Конгломеративна диверсифікація – розподіл відповідальності між учасниками інвестиційного проекту, тобто розширення проекту за межі початкової мети його реалізації;

7. Горизонтальна диверсифікація – розподіл відповідальності між усіма структурними ланками підприємства чи підприємств компаньонів інвестора, тобто ;

8. Траншове фінансування проекту – фінансування проекту невеликими траншами для можливості більш чіткого контролю за реалізацією проекту на кожному його етапі;

9. Вдосконалення виробництва – поліпшення умов реалізації проекту за рахунок зменшення витрат на реалізацію чи страхування ризику;

10. Моніторинг проекту – реалізація проекту з проведенням моніторингу щодо можливих ризиків та їх усунення;

11. Впевнена реалізація проекту – безсумнівна реалізація вигідного проекту.

Усі наведені в матриці ризик-стратегії відображають різні підходи до реалізації інвестиційного проекту та пов'язані зі зміною стану одного чи декількох видів ризиків.

Для кожної вищенаведеної стратегії підгрунтям є наявність деякої особливості проекту (підприємства), її конкурентної переваги, яка встановлюється шляхом проведення аналізу середовища підприємства (зовнішнього та внутрішнього).

Як уже зазначалось, кожна ризик-стратегія інвестиційної діяльності не може бути реалізована без конкретних методів нейтралізації або мінімізації ризиків. Саме комплексними діями інвестор може зменшити ризик, але повністю його усунути важко.

Таким чином, у ході управління ризиком залежно від типу ризику, його не можна повністю уникнути але можна зменшити потенційно можливі втрати. Якщо внутрішні ризики можна зменшити та нейтралізувати за рахунок якісного менеджменту, то стосовно зовнішніх ризиків, які аналізуються в роботі, можна говорити тільки про мінімізацію їх наслідків за допомогою чіткого стратегічного планування.

Інвестиції мають свою структуру, отже, і управління ризиком при здійсненні інвестицій також має свою структуру і вихідні дані, як це вже було показано вище. Маючи такі складові, можна використовувати типові запрограмовані алгоритми вироблення рішень управління інвестиційним ризиком :

- традиційний інвестиційний ризик-менеджмент;
- системному ризик-менеджмент
- ситуаційному ризик-менеджмент
- соціально орієнтований ризик-менеджмент.

Як бачимо, кожний з цих варіантів ґрунтується на послідовній, методичній роботі саме управлінського складу інвестицій. Реалізація будь-якого із запропонованих алгоритмів залежить від характеру інвестиційного проекту, зовнішніх та внутрішніх умов, в яких реалізується даний проект, та завчасної стратегічної програми. Кожний з цих типових варіантів повинен ґрунтуватися на ризик-стратегії інвестиційного проекту, яка затверджується ще до початку його реалізації, і будь-який з цих варіантів не можна використовувати як універсальні правила дій під час виникнення ризик-проблеми. Завжди будь-які типові плани, стратегії та програми повинні бути адаптовані до конкретної ситуації, конкретного підприємства, конкретних інвестицій

Висновки

Таким чином, загальний механізм інвестиційної діяльності підприємств ППРЕЕ України повинен ґрунтуватись на детальному аналізі зовнішнього та внутрішнього середовища. Підприємство має з'ясувати свої інвестиційні можливості та розробити набір інвестиційних стратегій. Важливим елементом

реалізації інвестиційної стратегії виступає пошук джерел інвестування. Адже не всі підприємства мають можливість самозабезпечувати інвестиційний процес, а в умовах, які склались в Україні (фінансова криза, відтік капіталу з країни), ця проблема набуває ще більшої актуальності. Щоб ефективно конкурувати на ринку інвестиційних ресурсів, необхідно пропонувати якомога ефективніші проекти та бути прозорими для інвесторів.

Список літератури: 1. *Брейли Р.* Принципы корпоративных финансов. / *Р. Брейли, С. Майерс.* – М. : «Олімп-Бизнес», 2004. – 1008 с. ISBN 5-901028-67-8 2. *Должанський І.З.* Конкурентоспроможність підприємства. / *І.З. Должанський, Т.О. Загорна.* - К. : Центр навчальної літератури, 2006.- 382 с. 3. *Идрисов А.Б.* Стратегическое планирование и анализ эффективности инвестиций. / *А.Б. Идрисов, С.В. Картышев, А.В. Постников.* – М. : Филин, 1996. – 652 с. 4. *Кинев Ю.Ю.* Оценка рисков финансово-хозяйственной деятельности предприятий на этапе принятия управленческого решения. / *Ю.Ю. Кинев* // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. - №5. – С. 11 – 14 5. *Кныш М.И.* Стратегическое планирование инвестиционной деятельности/ *Кныш М.И., Перекатов Б.А., Тютиков Ю.П.* - СПб. : Изд.дом "Бизнес-Пресса", 1998. - 315 с. - ISBN 5-8110-004-9. 6. *Нотовський П.В.* Механізм стратегічного управління ризиками інвестиційної діяльності підприємств енергетичної галузі / *П.В. Нотовський* // Вісник Дніпропетровського національного університету. Економіка : проблеми теорії та практика. – Дніпропетровськ : ДНУ. – 2009. – № 251(II). – С. 306–314. 7. *Хулей Г.* Маркетинговая стратегия и конкурентное позиционирование [Текст] : учебное пособие / *Грэм Хулей, Джон Сондерс, Найджел Пирси.* - Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2005. - 800 с. ISBN 966-8644-16-6
УДК 658.5.012.3

Подано до редакції 17.02.2011